TẠP CHÍ NGHIÊN CỨU
PHẬT HỌC
CƠ QUAN NGÔN LUẬN CỦA TRUNG ƯƠNG GIÁO HỘI PHẬT GIÁO VIỆT NAM
ISSN: 2734-9195

Tượng Bồ tát Văn Thù Sư Lợi lập kỷ lục đấu giá 17,5 triệu USD

ISSN: 2734-9195 18:35 02/11/2026

Vượt xa giá trị của một cổ vật đắt đỏ, sự tồn tại bền bỉ, kỹ thuật chế tác phi thường và hành trình qua nhiều bộ sưu tập quốc tế đã khiến pho tượng trở thành một chứng tích văn hóa có ý nghĩa đặc biệt.

Từ từng đường cong đến mỗi chi tiết chạm khắc, pho tượng Bồ tát Văn Thù Sư Lợi có niên đại thế kỷ XII của Nepal cho thấy trình độ chế tác vô cùng tinh xảo. Cao 93 cm, gần một mét, pho tượng bằng đồng dát vàng này là một tác phẩm tiêu biểu cho đỉnh cao nghệ thuật của thung lũng Kathmandu.

Được các nghệ nhân Newar chế tác vào thời điểm Nepal đang vươn lên trở thành một trong những trung tâm nghệ thuật Phật giáo quan trọng bậc nhất, pho tượng đã trải qua nhiều thế kỷ, đi qua những châu lục và bộ sưu tập khác nhau. Đến năm 2026, tác phẩm một lần nữa trở thành tâm điểm chú ý khi được bán với giá khoảng 166 crore rupee (tương đương 17,5 triệu USD) tại một phiên đấu giá, xác lập kỷ lục mới đối với nghệ thuật điêu khắc đồng mạ vàng vùng Himalaya.

Tuy nhiên, điều làm nên giá trị đặc biệt của pho tượng không chỉ nằm ở tuổi đời, kích thước hay lớp vàng phủ trên bề mặt. Đây còn là một chứng tích hiếm hoi còn được lưu giữ của truyền thống điêu khắc từng góp phần định hình nghệ thuật Phật giáo trên khắp dãy Himalaya và vượt xa khu vực này.

Nghệ thuật chế tác tinh xảo của người Newar

Pho tượng cao 93 cm khắc họa Bồ tát Văn Thù Sư Lợi, vị Bồ tát gắn liền với trí tuệ và giác ngộ trong truyền thống Phật giáo. Dấu hiệu nhận diện Ngài là bộ kinh Bát nhã Ba la mật đa (*Prajñāpāramitā Sūtra*), biểu trưng cho trí tuệ siêu việt, được đặt trên một đóa sen bên vai. Hình tượng được trang sức cầu kỳ với vòng cổ, vòng đeo bắp tay, vòng đeo cổ tay và dây thiêng; từng chi tiết đều được thể hiện tỉ mỉ trên nền đồng mạ vàng nhẵn bóng.

Ảnh: Internet

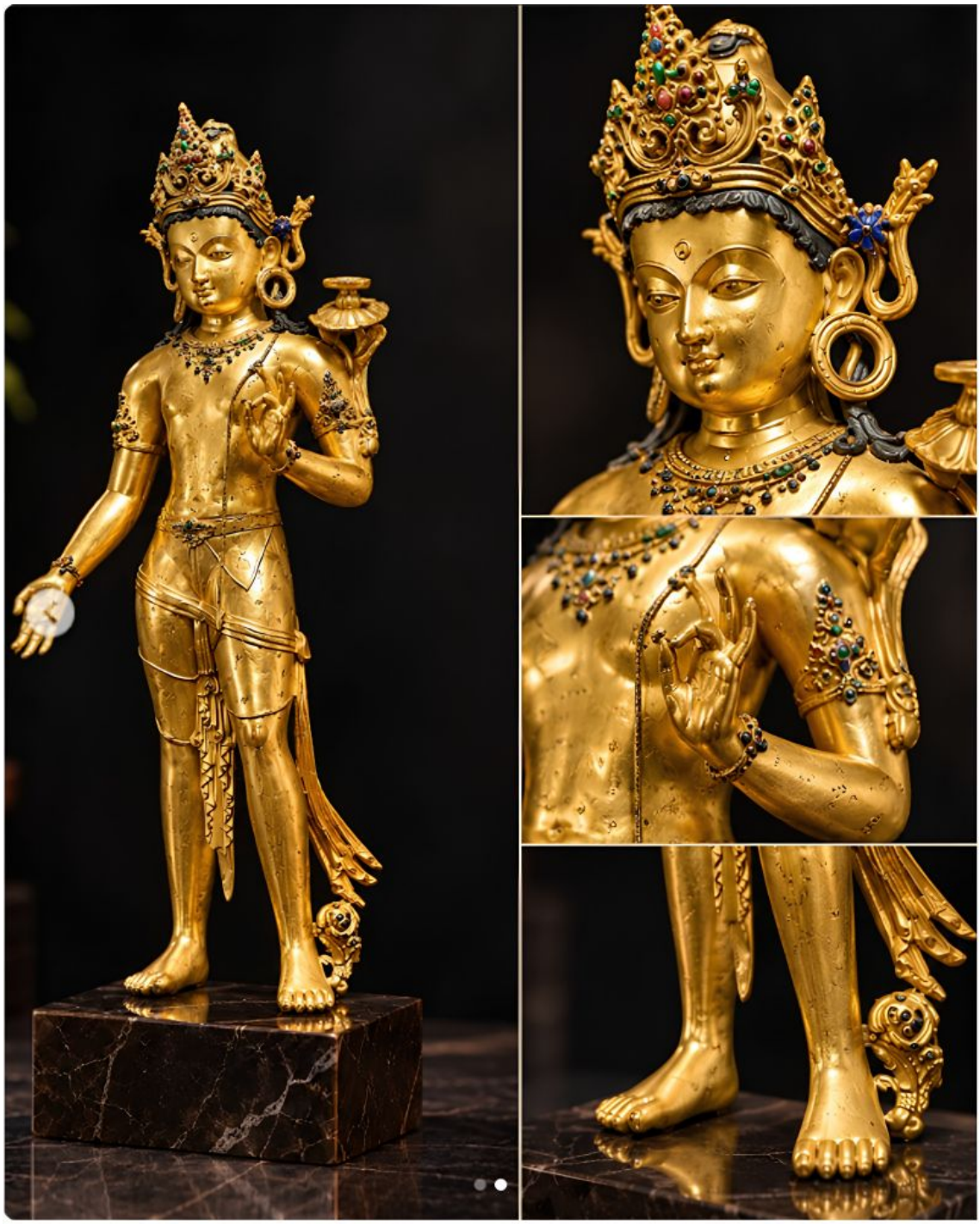
Quan sát kỹ sẽ thấy những tỷ lệ tạo hình đặc sắc của pho tượng: thân hình thon dài, eo nhỏ, hông uốn cong nhẹ nhàng và đường nét mềm mại, liên tục khiến hình tượng dường như nhẹ bẫng, bất chấp vóc dáng bề thế. Tư thế uốn lượn ba đoạn, gọi là *tribhaṅga* (tam khúc), tạo cảm giác chuyển động tự nhiên, khiến pho tượng không còn là một vật thể bất động mà như một hình hài sống động, tựa vần thơ đang chuyển động trước mắt người xem. Lớp mạ vàng từng phản chiếu ánh sáng lung linh từ những ngọn đèn dầu trong chốn tự viện, bao phủ hình tượng Bồ tát trong vẻ đẹp gần như siêu thực.

Những đặc điểm ấy là dấu ấn của trường phái điêu khắc Newar, truyền thống nghệ thuật được vun đắp bởi các nghệ nhân Newar tại thung lũng Kathmandu của Nepal. Trong giai đoạn từ thế kỷ IX đến XII, họ được tôn vinh là một trong những cộng đồng thợ kim loại bậc thầy của thế giới Phật giáo. Các nghệ nhân này còn thành thạo kỹ thuật mạ vàng bằng thủy ngân, một phương pháp tạo nên lớp hoàn thiện vàng óng rực rỡ cho các tác phẩm điêu khắc.

Tuy nhiên, điều làm nên nét riêng của nghệ thuật Newar không chỉ là kỹ thuật điêu luyện, mà còn ở khả năng dung hòa những lý tưởng cổ điển của nghệ thuật Ấn Độ với cảm quan đặc trưng Nepal về tỷ lệ, trang sức và hình khối. Các vị thần, Bồ tát trong tác phẩm của họ thường mang dáng vẻ những vương tử trẻ tuổi, được tô điểm bằng trang sức tinh xảo nhưng vẫn toát lên chiều sâu tâm linh. Pho tượng Văn Thù Sư Lợi là một minh chứng nổi bật cho tài nghệ ấy.

Nghệ nhân Nepal và ảnh hưởng đối với nghệ thuật Phật giáo châu Á

Tầm quan trọng của nghệ thuật Newar không chỉ giới hạn trong phạm vi Nepal. Nằm giữa các trung tâm Phật giáo ở miền Bắc Ấn Độ và Tây Tạng, thung lũng Kathmandu đã trở thành một địa bàn quan trọng trong việc bảo tồn, phát triển và truyền bá các truyền thống mỹ thuật Phật giáo.

Ảnh: Internet

Trong khoảng thế kỷ X-XII, Phật giáo tại Tây Tạng bước vào giai đoạn phát triển trở lại của các thiết chế Phật giáo, thường được gọi là thời kỳ **Hậu hoằng truyền Phật giáo** (*Later Diffusion of Buddhism*). Việc xây dựng mới và trùng tu các tu viện làm gia tăng nhu cầu về tượng thờ, tạo cơ hội để các nghệ nhân Nepal phát huy thế mạnh. Khả năng chế tác những pho tượng đồng mạ vàng có kích thước lớn khiến tác phẩm của họ được giới bảo trợ Phật giáo Tây Tạng đặc biệt coi trọng.

Nhưng sự giao lưu này không chỉ dừng lại ở việc những pho tượng hoàn thiện vượt qua dãy Himalaya. Các nghệ nhân Newar còn trực tiếp đến Tây Tạng, truyền dạy kỹ thuật đúc kim loại, mạ vàng và tạo hình theo tỷ lệ điêu khắc cho nghệ nhân bản địa. Theo thời gian, những kỹ thuật ấy được tiếp nhận và hòa nhập vào nghệ thuật Tây Tạng, hình thành một ngôn ngữ tạo hình chung chịu ảnh hưởng sâu sắc từ mỹ học Nepal.

Ảnh hưởng này cuối cùng còn vươn tới các triều đình đế quốc Trung Hoa. Anige, một nghệ sĩ nổi tiếng người Nepal, từng làm việc dưới sự bảo trợ của triều Nguyên vào thế kỷ XIII. Ông cùng các nghệ sĩ trong nhóm đã góp phần định hình phong cách nghệ thuật Phật giáo mang cảm hứng Himalaya tại triều đình Mông Cổ. Dấu ấn ấy tiếp tục hiện diện qua các triều Nguyên, Minh và Thanh, đặc biệt trong tỷ lệ hình thể, cách thể hiện trang sức và nghệ thuật tạo khối tinh tế của những pho tượng được chế tác cho giới bảo trợ Phật giáo Tây Tạng.

Pho tượng hiếm có với hành trình lịch sử đặc biệt

Giá trị của pho tượng Văn Thù Sư Lợi còn được thể hiện qua số lượng tương đối ít những tác phẩm tương đồng có thể tồn tại đến ngày nay. Một số pho tượng Bồ-tát kích thước lớn theo phong cách Nepal vẫn được lưu giữ tại các cơ sở tôn giáo quan trọng ở Tây Tạng, trong đó có tu viện Sera, cung điện Potala, chùa Jokhang và tu viện Shalu. Những tác phẩm khác hiện thuộc các bảo tàng quốc tế, như Bảo tàng Anh (*British Museum*), Bảo tàng Victoria và Albert (*Victoria and Albert Museum*) và Bảo tàng Nghệ thuật Norton Simon tại California, Hoa Kỳ.

Những pho tượng có niên đại và quy mô như vậy đặc biệt hiếm. Dù các bộ sưu tập bảo tàng và kho tàng của tu viện vẫn lưu giữ một số tượng đồng mạ vàng nhỏ hơn theo phong cách Nepal, rất ít tác phẩm hội tụ được đồng thời các yếu tố: tỷ lệ hoành tráng, chi tiết chạm khắc công phu và trình độ chế tác xuất sắc như pho tượng Văn Thù Sư Lợi này.

Lịch sử lưu truyền của tác phẩm cũng không kém phần đáng chú ý. Theo nhà đấu giá Christie’s, đến năm 2002, pho tượng đã thuộc Bộ sưu tập George Ortiz tại Geneva, Thụy Sĩ. Sau đó, tác phẩm đi qua một bộ sưu tập tư nhân quan trọng ở New York, trước khi xuất hiện tại đơn vị kinh doanh nghệ thuật châu Á Carlton Rochell Asian Art vào năm 2017. Về sau, pho tượng được đưa vào một bộ sưu tập tư nhân tại châu Á.

Tác phẩm từng được trưng bày tại Viện Nghệ thuật Chicago (*Art Institute of Chicago*) năm 2003 và Bảo tàng Mỹ thuật Zhiguan (*Zhiguan Museum of Fine Art*) ở Bắc Kinh năm 2018, qua đó giới thiệu di sản nghệ thuật có tuổi đời hàng thế kỷ này đến công chúng quốc tế.

Ngày 30/10/2026, pho tượng được đưa ra đấu giá tại Hong Kong trong phiên *Awakening Wisdom: Masterpieces of Buddhist Art from a Private Asian Collection* (tạm dịch: *Đánh thức trí tuệ: Những kiệt tác nghệ thuật Phật giáo từ một bộ sưu tập tư nhân châu Á*), do Christie’s tổ chức. Tác phẩm được bán với giá 137,35 triệu HKD, tương đương khoảng 166 crore rupee Ấn Độ, xác lập kỷ lục đấu giá thế giới mới cho một tác phẩm điêu khắc đồng mạ vàng thuộc nghệ thuật Himalaya.

Pho tượng Văn Thù Sư Lợi là lời nhắc nhở về di sản nghệ thuật đặc sắc của thung lũng Kathmandu, vượt lên trên con số đấu giá gây choáng ngợp. Được tạo tác cách đây gần chín thế kỷ, tác phẩm ra đời trong thời kỳ các nghệ nhân Nepal góp phần định hình ngôn ngữ tạo hình của nghệ thuật Phật giáo tại Tây Tạng và Trung Hoa.

Vượt xa giá trị của một cổ vật đắt đỏ, sự tồn tại bền bỉ, kỹ thuật chế tác phi thường và hành trình qua nhiều bộ sưu tập quốc tế đã khiến pho tượng trở thành một chứng tích văn hóa có ý nghĩa đặc biệt. Đó là một phần lịch sử nghệ thuật Nepal, đồng thời tiếp tục soi sáng tầm ảnh hưởng sâu rộng của các nghệ nhân Newar đối với thế giới Phật giáo.

Theo: **TOI Lifestyle Desk** / Chuyển ngữ: **Thường Nguyên**

Nguồn: https://timesofindia.indiatimes.com/world/us/12th-century-gilt-copper-manjushri-statue-from-nepal-sells-for-166-crore-at-auction-a-record-for-himalayan-art/articleshow/135424633.cms